Programowanie funkcyjne
(wykład 1.)

Roman Dębski

Instytut Informatyki, AGH

5 października 2023

Plan wykładu

1. Organizacja i program zajęć
2. Paradygmat funkcyjny na tle innych paradygmatów
3. Podstawy programowania w języku Haskell

Plan wykładu

1. Organizacja i program zajęć
2. Paradygmat funkcyjny na tle innych paradygmatów
3. Podstawy programowania w języku Haskell

Organizacja zajęć

Ocena wyznaczana wg regulaminu studiów na podstawie sumy punktów (s_p) z quizów:

$$s_p = \sum_{i=1}^{6} q_i$$

gdzie: $s_p \in [0, 100]$, a $max(q_i)$:

i	1	2	3	4	5	6
$max(q_i)$	12	14	16	18	20	20

s_p	ocena
$[50, 60)$	3.0
$[60, 70)$	3.5
$[70, 80)$	4.0
$[80, 90)$	4.5
$[90, 100]$	5.0

Quizy – zadania z zakresu poprzedniego laboratorium[1]

[1] uwaga: możliwa ustna weryfikacji wyniku

Program zajęć

1. Paradygmat funkcyjny na tle innych paradygmatów. Krótka charakterystyka języka Haskell. Podstawowe typy danych. Składnia definicji funkcji. Polimorfizm. Inferencja typów.
2. Leniwe wartościowanie/obliczanie. Rekursja. Przetwarzanie list. Dopasowanie wzorców.
3. Funkcje anonimowe. Funkcje wyższego rzędu. Wzorzec "Collection Pipeline".
4. Definicje typów. Typy algebraiczne. Typy wyższego rzędu. Klasy typów i ich instancje. Moduły i importy. Organizacja kodu źródłowego (narzędzie stack).
5. Operacje wejścia/wyjścia. Funktory. Funktory aplikatywne. Monoidy.
6. Monady.
7. Elementy teorii kategorii. Kierunki rozwoju języków funkcyjnych.

Materiały pomocnicze

https://wiki.haskell.org, https://www.haskell.org, https://haskell-lang.org

Miran Lipovaca, Learn You a Haskell for Great Good!: A Beginner's Guide

Bryan O'Sullivan, Real World Haskell

Graham Hutton, Programming in Haskell

Simon Thompson, Haskell: The Craft of Functional Programming

Christopher Allen, Julie Moronuki, Haskell programming: From First Principles

źródła zdjęć: https://www.amazon.com, https://books.google.pl

Plan wykładu

1. Organizacja i program zajęć
2. Paradygmat funkcyjny na tle innych paradygmatów
3. Podstawy programowania w języku Haskell

Paradygmat funkcyjny i Haskell: tło historyczne (1/3)

1) lata 30. Alonzo Church – rachunek lambda

2) lata 50. John McCarthy – Lisp

3) lata 60. Peter Landin – ISWIM (1. język funkcyjny (pure))

źródła zdjęć: en.wikipedia.org, http://www.cs.nott.ac.uk/ pszgmh/book.html

Paradygmat funkcyjny i Haskell: tło historyczne (2/3)

4) lata 70. John Backus – FP (funkcje wyższego rzędu)

5) lata 70. Robin Milner i inni – ML (inferencja typu, polimorfizm)

6) lata 70. i 80. David Turner - "leniwe" języki funkcyjne → Miranda

7) 09.1987 Haskell – A Purely Functional Language Rozpoczęcie prac nad Haskellem (01.04.1990 Haskell 1.0)

Paradygmat funkcyjny i Haskell: tło historyczne (3/3)

7) lata 90. Philip Wadler i inni – klasy typu i monady

8) 2003 Definicja stabilnej wersji języka Haskell

9) 2010 Haskell 2010

źródła zdjęć: en.wikipedia.org, http://www.cs.nott.ac.uk/ pszgmh/book.html

Programowanie imperatywne vs. funkcyjne

Programowanie imperatywne
przygotowanie ciągu **instrukcji zmieniających stan** programu

Programowanie funkcyjne
składanie funkcji (**obliczanie wartości wyrażeń**)


```
int sum = 0;
for (int i = 1; i <= 10; ++i)
  sum += i;
```

```
sum [1..10]
```

A programowanie obiektowe? Deklaratywne? Proceduralne? Generyczne? ...

źródła zdjęć: en.wikipedia.org, www.felienne.com

Programowanie imperatywne vs. funkcyjne (przykł.)

C/C++

```
void qsort(int tab[], int left,
           int right) {
  int i = left; int j = right;
  int x = tab[(left+right) >> 1];
  do {
    while (tab[i] < x ) i++;
    while (tab[j] > x) j--;
    if (i <= j) {
      int temp = tab[i];
      tab[i] = tab[j];
      tab[j] = temp;
      i++; j--;
    }
  } while (i<=j);
  if (left<j) qsort(tab,left,j);
  if (right>i) qsort(tab,i,right);
}
```

Haskell*

```
-- qsort :: (Ord a) => [a] -> [a]
qsort []     = []
qsort (x:xs) = qsort smaller ++
               [x] ++
               qsort larger
  where smaller = filter (<= x) xs
        larger  = filter (> x)  xs
```

*gdzie jest różnica w algorytmie?

Języki funkcyjne

"A functional programming language should permit only *pure functions and should not allow side effects*. According to that definition, there are hardly any functional languages in use [...]. So I prefer the broad definition: that a *functional language makes programming centered around functions easy and natural*."

— Martin Odersky, creator of Scala

Wybrane cechy/mechanizmy języków funkcyjnych

- funkcje jako "pierwszorzędne" elementy języka*,
- domknięcia funkcji (closures),
- "list comprehensions",
- "rozwijanie" funkcji (currying, Haskell Curry),
- leniwe wartościowanie,
- dopasowanie wzorców (pattern matching),
- optymalizacja rekursji ogonowej (tail-call recursion),

oraz dodatkowo, dla języków statycznie typowanych:

- rozbudowane mechanizmy programowania generycznego (w tym "higher-kinded types"),
- klasy typu,
- inferencja typu.

* funkcje mogą być: wartościami zmiennych, argumentami funkcji, wynikami funkcji lub elementami struktur danych

Funkcje w matematyce i programowaniu

$y = f(x) = x^2, x \in \mathbb{R}$

```
double f1(double x) {
  return 2 * x;
}
double f2() {
  return 4;
}
```

```
int rand(void);
int printf(const char *format, ...);
double f3() {
  printf("f3()\n");
  return 4;
}
int f4() {
  return 4 + rand();
}
```


Motywacja

Dlaczego warto nauczyć się co najmniej jednego języka funkcyjnego?

Plan wykładu

Strona domowa i środowisko programistyczne

Strona domowa języka

`https://www.haskell.org/`

Alternatywna strona domowa :)

`https://haskell-lang.org`

Środowisko programistyczne

`https://www.haskell.org/ghcup/`

Klasyfikacja języka

Na stronie domowej możemy przeczytać, że Haskell to

"an advanced, purely functional programming language"

Kluczowe cechy języka

"czystość", statyczne typowanie, leniwe wartościowanie (domyślnie), inferencja typów, efektywne mechanizmy programowania współbieżnego,...

Podstawowe typy danych (typ w Haskellu do kolekcja elementów o wspólnych cechach)

Typy proste

```
1 :: Int -- (skończona długość reprezentacji)*
123^230 :: Integer -- (dowolne liczy całkowite)
3.141592653589793 :: Double/Float
True :: Bool
'a' :: Char
"Ala" :: String -- String = [Char], typ złożony? :)
```

Typy złożone

```
(1, 'a', True) :: (Int, Char, Bool) -- krotka (tuple)
[1,2,3,4] :: [Int] -- lista
not :: Bool -> Bool -- funkcja
```

*uwaga: dostępne są także: Int8, Int16, Int32, Int64 oraz ten sam zestaw dla Word (całkowite, bez znaku)

Podstawowe operatory

```
a == b, a /= b

a < b, a > b

a <= b, a >= b

a && b, a || b, not a

a + b, a - b

a * b, a ^ b, a ** b

a / b, a `mod` b, a `div` b
```

Uwaga

Oba argumenty muszą być tego samego typu (nie dotyczy operatorów ^ i **)

Komentarze

```
-- ten komentarz rozciąga się do końca linii
main = putStrLn "Hello, hello!"  -- instead of Hello World! :)
```

```
{-
  Komentarz blokowy, który może rozciągać
  się na {- Komentarz zagnieżdżony -}
  kilka linii.
-}
main = putStrLn "Hello, hello!"
```


Wywołanie funkcji: matematyka vs. Haskell*

Matematyka	Haskell
$f(x)$	f x
$f(x, y)$	f x y
$f(g(x))$	f (g x)
$f(x, g(y))$	f x (g y)
$f(x)g(y)$	f x * g y

Uwaga

wywołanie ("aplikacja") funkcji ma wyższy priorytet niż jakikolwiek inny operator w Haskellu

*funkcje wielu zmiennych będą omawiane podczas kolejnego wykładu

Definicja funkcji: proste przykłady

```
volume :: Double -> Double
volume r = 4/3 * pi * r^3
volume 3 -- 113.09733552923254
```

```
-- uwaga: ile parametrów ma funkcja areEqual?
areEqual :: (Int, Int) -> Bool
areEqual (x, y) = x == y
areEqual (1, 2) -- False
```

Uwaga

Jeżeli pominiemy w definicji funkcji jej typ, zostanie on wywnioskowany przez kompilator. W przypadku pierwszej funkcji będzie to

```
volume :: Floating a => a -> a
```

a w przypadku drugiej

```
areEqual :: Eq a => (a, a) -> Bool
```

Definicja funkcji: wyrażenie warunkowe

```haskell
abs :: Int -> Int
abs n = if n >= 0 then n else (-n)
```

```haskell
sgn :: Int -> Int
sgn n = if n < 0
        then -1
        else if n == 0 -- zagnieżdżony 'if'
             then 0
             else 1
```

Uwaga

Wyrażenie warunkowe w Haskellu zawsze musi mieć zdefiniowane obie gałęzie. Dlaczego?

Definicja funkcji: guards

```haskell
abs :: Int -> Int
abs n | n >= 0    = n
      | otherwise = -n
```

```haskell
sgn :: Int -> Int
sgn n | n < 0     = -1
      | n == 0    = 0
      | otherwise = 1
```

Uwaga

'otherwise' jest zdefiniowane w bibliotece standardowej (Prelude) w następujący sposób:

```haskell
otherwise = True
```


Definicja funkcji: dopasowanie wzorców i wyrażenie *case...of*

```haskell
not :: Bool -> Bool
not True  = False
not False = True -- not _ = True ?
```

```haskell
isTheName :: String -> Bool
isTheName "Rumpelstilkstin" = True
isTheName _                 = False
```

```haskell
not :: Bool -> Bool
not b = case b of
          True  -> False
          False -> True -- _ -> True ?
```

Uwaga

1. Dopasowywanie odbywa się od góry, pierwsze dopasowanie kończy proces → kolejność reguł jest istotna! :)
2. _ odpowiada 'otherwise' (lub 'default' z innych języków)

Definicja funkcji: klauzula *where* i wyrażenie *let...in* (1/2)

```haskell
roots :: (Double, Double, Double) -> (Double, Double)
roots (a, b, c) = ( (-b - d) / e, (-b + d) / e )
    where d = sqrt (b * b - 4 * a * c)
          e = 2 * a
```

```haskell
roots' :: (Double, Double, Double) -> (Double, Double)
roots' (a, b, c) =
    let d = sqrt (b * b - 4 * a * c)
        e = 2 * a
    in ( (-b - d) / e, (-b + d) / e )
```

Uwaga

Kolejne lokalne definicje w blokach klauzuli *where* i wyrażenia *let...in* można umieścić w nawiasach, oddzielając je średnikami, np.

```haskell
roots :: (Double, Double, Double) -> (Double, Double)
roots (a, b, c) = ( (-b - d) / e, (-b + d) / e )
    where { d = sqrt (b * b - 4 * a * c); e = 2 * a }
```


Definicja funkcji: klauzula *where* i wyrażenie *let...in* (2/2)

Lokalność definicji po *where* i *let*

```haskell
a = 1.0
f x = a * x where a = 0.5
g x = a * x

f 2.0 -- = 1.0
g 2.0 -- = 2.0
```

***where* i *let* razem**

```haskell
-- Definicje po let przesłaniają te po where
f x = let a = 10 * x
      in a
      where a = 100 * x

f 1 -- = 10
```


Formatowanie kodu

off-side rule

- pierwszy symbol w serii definicji ustala lewą granicę bloku (→ definicje najwyższego poziomu zaczynają się w tej samej kolumnie)
- definicja może być "złamana" w dowolnym miejscu pod warunkiem, że wcięcia będą większe niż w pierwszej linii (rozpoczynającej definicję)
- jeżeli po *where* lub *let* występuje więcej niż jedna definicja lokalna, to wszystkie muszą zaczynać się w tej samej kolumnie
- wyrażenia po *of* muszą zaczynać się w tej samej kolumnie

Uwaga

Bloki można definiować używając nawiasów i średników. Taki styl jest jednak rzadko spotykany.

Polimorfizm* w Haskellu

Rodzaje polimorfizmu

- statyczny vs. dynamiczny
- ad-hoc, parametryczny, inkluzyjny

Polimorfizm parametryczny (Haskell, inne języki funkcyjne)

fragmenty programu (funkcje i/lub struktury danych) mogą być **parametryzowane typami**. Typ (struktura danych, funkcja) jest **polimorficzny**, jeśli zawiera co najmniej jedną **zmienną typu**, np.

```haskell
id :: a -> a
id x = x
```

*z gr. wielość form, wielopostaciowość

Inferencja (wnioskowanie) typu (Hindley-Milner type system)

```haskell
(+) :: Num a => a -> a -> a
(==) :: Eq a => a -> a -> Bool
(<) :: Ord a => a -> a -> Bool
(/) :: Fractional a => a -> a -> a
```

```haskell
class Eq a where
  (==) :: a -> a -> Bool
  (/=) :: a -> a -> Bool
```

```haskell
class Eq a => Ord a where
  compare :: a -> a -> Ordering
  (<) :: a -> a -> Bool
  (<=) :: a -> a -> Bool
  (>) :: a -> a -> Bool
  (>=) :: a -> a -> Bool
  max :: a -> a -> a
  min :: a -> a -> a
```

```haskell
class Num a where
  (+) :: a -> a -> a
  (-) :: a -> a -> a
  (*) :: a -> a -> a
  negate :: a -> a
  abs :: a -> a
  signum :: a -> a
  fromInteger :: Integer -> a
```

```haskell
class Num a => Fractional a where
  (/) :: a -> a -> a
  recip :: a -> a
  fromRational :: Rational -> a
```

Przykład wyniku wnioskowania

```haskell
f x = if x > 3 then 2 * x else 42
f :: (Num a, Ord a) => a -> a
```

Przykłady wnioskowania typu

```
swap(x,y) = (y,x)
swap :: (t1, t) -> (t, t1)
```

```
f1 (x,y,z) = (y,x,z)
f1 :: (t1, t, t2) -> (t, t1, t2)
```

```
f2 (x,y,z) = if (x > y) then (x,y,z) else (y,x,z)
f2 :: Ord t => (t, t, t1) -> (t, t, t1)
```

```
f3 x = if x > 3 then 2 * x else x / 42
f3 :: (Fractional a, Ord a) => a -> a
```

Jaki będzie wynik wnioskowania typu?

```
f4 x = if x > 3 then 2 * x else False
```

A `f4 :: (Num a, Ord a) => a -> a`

B `f4 :: (Num a, Ord a) => a -> Bool`

C żaden z powyższych :)

Praca z kodem: warianty uruchamiania

myprog.hs - przykładowy plik źródłowy

```
c = 1
f x = x * x
main = putStrLn "Hello, from myprog.hs!"
```

ghci

```
$ ghci
GHCi, version 7.10.3: ... :? for help
ghci> :load myprog.hs
[1 of 1] Compiling Main (myprog.hs, interpreted)
Ok, modules loaded: Main.
ghci> c
1
ghci> f 5
25
ghci> main
Hello, from myprog.hs!
```

runghc

```
$ runghc myprog.hs
Hello, from myprog.hs!
```

ghc

```
$ ghc myprog.hs [-o myprog]
$ ./myprog
Hello, from myprog.hs!
```

Script interpreter (stack jako interpreter)

```
#!/usr/bin/env stack
```